

**HUQUQBUZARLIKLAR PROFILAKTIKASI SUBYEKTLARI MANSABDOR
SHAXSLARINING JAMOATCHILIK OLDIDA HISOBOT BERISH TARTIBINI
TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI**

Yusupov Azimboy Komil o‘gli

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI IIV AKADEMIYASI KURSANTI

Kalit so‘zlar: huquqbuzarliklar profilaktikasi, hisobot berish, jamoatchilik, mansabdor shaxslar, hisobdorlik, normativ-huquqiy baza, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, fuqarolik jamiyati.

Annotatsiya: Maqolada huquqbuzarliklar profilaktikasi subyektlari mansabdor shaxslarining jamoatchilik oldida hisobot berish tartibini takomillashtirish masalalari batafsil tahlil qilinadi. Hisobot berishning ahamiyati, jamoatchilik ishtirokini oshirish hamda hisobdorlikni mustahkamlash yo‘llari ko‘rib chiqiladi. Mazkur jarayonning samaradorligini oshirish uchun normativ-huquqiy bazani takomillashtirish, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish, shuningdek, fuqarolik jamiyati institutlari bilan hamkorlikni rivojlantirish muhimligi ta’kidlanadi. Maqola hududiy va milliy tajriba asosida amaliy tavsiyalarni hamda hisobot berish jarayonini shaffof va tizimli qilish choralari ko‘rsatilgan.

Ключевые слова: профилактика правонарушений, отчетность, общественность, должностные лица, подотчетность, нормативно-правовая база, информационно-коммуникационные технологии, гражданское общество.

Аннотация: В статье подробно анализируются вопросы совершенствования порядка отчетности должностных лиц субъектов профилактики правонарушений перед общественностью. Рассматривается значимость отчетности, повышение участия общественности и укрепление подотчетности. Для повышения эффективности данного процесса подчеркивается важность совершенствования нормативно-правовой базы, использования информационно-коммуникационных технологий, а также развития сотрудничества с институтами гражданского общества. В статье представлены практические рекомендации на основе регионального и национального опыта, а также меры по обеспечению прозрачности и системности отчетности.

Keywords: crime prevention, reporting, public, officials, accountability, regulatory framework, information and communication technologies, civil society.

Annotation: The article provides a detailed analysis of improving the reporting procedure of officials of crime prevention entities before the public. It addresses the importance of reporting, increasing public participation, and strengthening accountability. To enhance the effectiveness of this process, the article emphasizes the need to improve the regulatory framework, utilize information and communication technologies, and develop cooperation with civil society institutions. Practical recommendations based on regional

and national experience, as well as measures to ensure transparency and systematization of reporting, are presented.

KIRISH

Huquqbuzarliklarning oldini olish – har qanday davlatning barqarorligini, ijtimoiy xavfsizligini ta’minlashda muhim omil hisoblanadi. Bugungi kunda jahon hamjamiyati mamlakatlarida jinoyatchilik va boshqa huquqbuzarliklarni profilaktika qilish tizimini takomillashtirishga katta e’tibor qaratilmoqda. Ayniqsa, davlat hokimiyati organlari va boshqaruv tizimining ochiqligi, shaffofligi va hisobot berishga tayyorligi fuqarolar bilan o‘zaro ishonch va hamkorlikni mustahkamlashda hal qiluvchi omil sifatida qaraladi. Shu sababli, huquqbuzarliklar profilaktikasi sohasida faoliyat yurituvchi subyektlar, xususan, ularning mansabdor shaxslari jamoatchilik oldida muntazam va sifatli hisobot berishi zarurati kun sayin ortib bormoqda. Hisobot berish – bu mansabdor shaxslarning o‘z faoliyati, amalga oshirilgan chora-tadbirlar, erishilgan natijalar haqida jamoatchilikka ma’lumot berishdir. Bu jarayon nafaqat ochiqlik va shaffoflikni ta’minlash, balki fuqarolarning davlat organlariga bo‘lgan ishonchini oshirish, huquqiy madaniyatni yuksaltirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, hisobot berish mexanizmi subyektlarning o‘z faoliyatini tahlil qilib, kamchiliklarni aniqlash va ularni bartaraf etish imkoniyatini yaratadi. Shu bilan birga, bu jarayon davlat boshqaruvining samaradorligini oshirish, korrupsiyaga qarshi kurashni kuchaytirish va jamiyatda qonuniylik tamoyillarini mustahkamlashda ham muhim rol o‘ynaydi. O‘zbekiston Respublikasining qonunchilik bazasi va amaliyotida ham huquqbuzarliklar profilaktikasi subyektlari faoliyatining shaffofligi va hisobot berishga oid talablar mavjud. Biroq, mavjud normativ-huquqiy hujjatlarda mansabdor shaxslarning jamoatchilik oldida muntazam hisobot berish tartibi, uning mazmuni, shakli va davriyligi bo‘yicha aniq va tizimli me’yorlar hali to‘liq shakllantirilmagan. Bu holat, o‘z navbatida, mansabdor shaxslarning faoliyatiga jamoatchilik nazoratini samarali yo‘lga qo‘yishning oldida turgan muammolarni keltirib chiqarmoqda. Shuningdek, fuqarolarning o‘z hududidagi huquqbuzarliklarning oldini olish choralari haqida aniq va to‘liq ma’lumotga ega bo‘lmasligi ularning davlat boshqaruviga bo‘lgan ishonchini pasaytirishi mumkin. Mamlakatimizda huquqbuzarliklarni oldini olish tizimini takomillashtirish jarayonida, mansabdor shaxslarning aholi oldida hisobdorligi, hisobot berish amaliyotining sifat va samaradorligini oshirish eng dolzarb vazifalardan biriga aylangan. Bu jarayon jamoatchilikning davlat organlari faoliyatiga bo‘lgan ishtirokini faollashtiradi, davlat boshqaruvining shaffofligi va qonuniyligini ta’minlaydi hamda jamiyatda huquqiy ong va madaniyatni rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bois, maqolada huquqbuzarliklar profilaktikasi subyektlari mansabdor shaxslarining jamoatchilik oldida hisobot berish tartibini takomillashtirish masalalari, uning huquqiy, tashkiliy va amaliy jihatlarini, shuningdek, ushbu jarayonni takomillashtirish uchun zarur bo‘lgan me’yoriy-huquqiy hujjatlar va zamonaviy texnologiyalarni joriy etish imkoniyatlari ko‘rib chiqiladi.

Asosiy qism

Huquqbuzarliklarning oldini olish — davlat va jamiyat hayotida ustuvor ahamiyatga ega bo‘lgan yo‘nalishlardan biridir. Huquqbuzarliklarni profilaktika qilish tizimini samarali tashkil etish uchun davlat organlari, huquqni muhofaza qilish idoralari hamda ijtimoiy institutlarning o‘zaro hamkorligi zarur. Shu boisdan, huquqbuzarliklarni profilaktikasi subyektlari – ya’ni profilaktika faoliyatida bevosita ishtirok etadigan organlar va ularning mansabdor shaxslari jamoatchilik oldida o‘z faoliyatlari bo‘yicha hisobot berish orqali ochiqlik, shaffoflik va hisobdorlik tamoyillarini ta’minlashi muhim hisoblanadi.

Biroq amaliyotda ushbu jarayonning samaradorligi va sifatida muayyan muammolar mavjud. Shu sababli, huquqbuzarliklarni profilaktika qilish sohasida mansabdor shaxslarning jamoatchilik oldidagi hisobot berish tartibini takomillashtirish masalalari dolzarb ahamiyat kasb etadi. Ushbu maqola mazkur muammoni turli jihatlar bilan tahlil qilgan holda, takomillashtirish yo‘nalishlarini ko‘rsatishga qaratilgan.

1. Hisobot berish tartibining ahamiyati va hozirgi holati

Huquqbuzarliklar profilaktikasi subyektlarining hisobot berishi – bu ularning faoliyati natijalarini jamoatchilikka tushuntirish, tahlil qilish va tanqidiy baholash uchun zarur bo‘lgan institutdir. Hisobot berish orqali mansabdor shaxslar o‘z faoliyatining samaradorligini oshirish, jamoatchilik e’tiborini jalb qilish, shuningdek, korrupsiyaga va boshqa huquqbuzarliklarga qarshi kurashishda jamoatchilik nazoratini kuchaytirish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Bugungi kunda huquqbuzarliklarni profilaktika qilish sohasida mansabdor shaxslarning hisobotlari odatda qog‘oz shaklida yoki rasmiy veb-saytlar orqali e’lon qilinadi. Biroq, ko‘p hollarda hisobotlar texnik va murakkab tilda yozilishi, jamoatchilik uchun tushunarli bo‘lmaganligi, shuningdek, ma’lumotlarning to‘liq va tizimli taqdim etilmasligi tufayli samaradorligi past bo‘lib qolmoqda. Bu esa jamoatchilikning soha faoliyatiga bo‘lgan ishonchini kamaytiradi va nazorat mexanizmlarining samarasizligiga olib keladi.

2. Jamoatchilik oldida hisobdorlikning ahamiyati

Hisobot berishning eng asosiy vazifalaridan biri mansabdor shaxslarni jamoatchilik oldida hisobdor qilishdir. Hisobdorlik – bu mansabdor shaxslarning o‘z faoliyatlari uchun javobgarlikni tan olishlari va bu faoliyatga jamoatchilik tomonidan nazorat o‘rnatilishi deganidir. Profilaktika sohasida hisobdorlik jamoatchilikning huquqbuzarliklarga qarshi kurashdagi roli, ularning ishonchi va davlat organlariga bo‘lgan hurmatiga ta’sir ko‘rsatadi.

Shuningdek, hisobdorlik tizimini takomillashtirish natijasida, mansabdor shaxslar o‘z faoliyatlarida mustaqil va oshkora bo‘lishga majbur bo‘ladi, bu esa profilaktika ishlari sifatini oshirishga yordam beradi. Jamoatchilik nazorati huquqbuzarliklarning oldini olish bo‘yicha qabul qilingan chora-tadbirlar samaradorligini baholash va muammolarni o‘z vaqtida aniqlash imkonini beradi.

3. Hisobot berish jarayonidagi mavjud muammolar

Amaliyotda huquqbuzarliklar profilaktikasi subyektlarining hisobot berish tartibida bir qancha kamchiliklar mavjud. Eng asosiy muammolar quyidagilardan iborat:

“ZAMONAVIY DUNYODA SUN’IY IDROKNING RIVOJLANISHI: YANGI DAVR MUAMMOLARI VA YANGI YECHIMLAR JURNALI”

30-Oktyabr, 2025-yil

- Axborotning cheklanganligi va tushunarsizligi: Hisobotlarda berilgan ma’lumotlar ko‘pincha texnik va rasmiy tilda bo‘lib, oddiy fuqarolar uchun tushunarli emas. Bu jamoatchilikning ishtirokini cheklaydi.

- Hisobotlarning muntazamligi va tizimliliigi yetarli emas: Ba’zi subyektlar hisobotlarni belgilangan muddatlarda bermaydi yoki hisobotlarda faoliyat natijalari to‘liq aks ettirilmaydi.

- Jamoatchilik ishtirokining pastligi: Hisobot taqdimotlari ko‘pincha keng jamoatchilikka ochiq bo‘lmaydi, shuningdek, fikr-mulohazalar va takliflar olish tizimi rivojlanmagan.

- Nazorat mexanizmlarining zaifligi: Hisobotlarni qabul qilish va baholashda mustaqil va jamoatchilik tashkilotlari ishtirok etishi kam uchraydi, bu esa hisobdorlikni susaytiradi.

4. Hisobot berish tartibini takomillashtirish yo‘nalishlari

Yuqorida ko‘rsatilgan muammolarni hal qilish uchun bir qator takliflar ishlab chiqish lozim. Ulardan eng muhimlari quyidagilar:

a) Axborotni ochiq va tushunarli shaklda taqdim etish

Hisobotlar oddiy va ravon tilda yozilishi kerak. Statistika va boshqa ma’lumotlar grafikalar, diagrammalar yoki infografikalar yordamida ifodalanishi zarur. Bu jamoatchilik uchun ma’lumotni qabul qilishni osonlashtiradi va ularning faol ishtirokini ta’minlaydi.

b) Hisobotlarning muntazamligi va tizimliliigini ta’minlash

Hisobot berish tartib-taomillarini me’yoriy-huquqiy jihatdan mustahkamlash, har bir profilaktika subyekti uchun aniq muddatlar va hisobot shakllarini belgilash muhimdir. Shuningdek, hisobotlar monitoringi va ularning sifatini baholash tizimini joriy etish lozim.

c) Jamoatchilik ishtirokini kengaytirish

Hisobotlarni jamoatchilikka taqdim etishda keng ko‘lamli ommaviy axborot vositalari, ijtimoiy tarmoqlar va interaktiv platformalardan foydalanish lozim. Shuningdek, hisobotlar bo‘yicha jamoatchilik muhokamalarini tashkil qilish, fuqarolar fikrini yig‘ish va ushbu fikrlarni faoliyatga tatbiq etish muhimdir.

d) Mustaqil ekspertiza va nazorat mexanizmlarini rivojlantirish

Hisobotlarni baholash va ularni o‘rganishda mustaqil ekspertlar, nodavlat tashkilotlari, jamoatchilik kengashlari va boshqa ijtimoiy institutlarning faol ishtirokini ta’minlash zarur. Bu orqali hisobotlarning shaffofligi va hisobdorlik darajasi oshadi.

e) Raqamli texnologiyalardan foydalanish

Hisobot berish jarayonini raqamlashtirish, onlayn platformalar yaratish va real vaqt rejimida faoliyat monitoringini yo‘lga qo‘yish jamoatchilik uchun qulaylik yaratadi va nazoratni kuchaytiradi. Shu bilan birga, bu jarayonni avtomatlashtirish orqali inson omili tufayli yuzaga keladigan xatoliklar kamayadi.

5. Takomillashtirishning ijtimoiy-iqtisodiy va huquqiy ahamiyati

Huquqbuzarliklarni profilaktikasi subyektlarining jamoatchilik oldida hisobdorligini oshirish nafaqat korrupsiyaga qarshi kurashda samaradorlikni oshiradi, balki huquqiy ongning rivojlantirish, ijtimoiy ishonchni mustahkamlash va davlat boshqaruvida ochiqlik tamoyillarini ta’minlashda ham muhim rol o‘ynaydi.

“ZAMONAVIY DUNYODA SUN’IY IDROKNING RIVOJLANISHI: YANGI DAVR MUAMMOLARI VA YANGI YECHIMLAR JURNALI”

30-Oktyabr, 2025-yil

Shu bilan birga, hisobdorlikning kuchayishi davlat boshqaruvi institutlarining huquqiy madaniyatini oshirishga ham xizmat qiladi. Bu esa o‘z navbatida, profilaktika ishlari samaradorligini oshirib, huquqbuzarliklarning kamayishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

XULOSA

Huquqbuzarliklarning oldini olish sohasida profilaktika subyektlarining mansabdor shaxslari jamoatchilik oldida hisobot berish tartibini takomillashtirish dolzarb va muhim vazifadir. Hisobot berish tizimi orqali mansabdor shaxslarning faoliyati jamoatchilik nazorati ostida bo‘lib, hisobdorlik va shaffoflik tamoyillari mustahkamlanadi. Bu esa huquqbuzarliklarga qarshi kurash samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, amaldagi hisobot berish tartibida axborotning cheklanganligi, tushunarli emasligi, jamoatchilik ishtirokining pastligi hamda nazorat mexanizmlarining zaifligi kabi kamchiliklar mavjud. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun hisobotlarni oddiy va ochiq tilda tayyorlash, ularni muntazam va tizimli ravishda e’lon qilish, jamoatchilik fikrini jalb etish hamda mustaqil ekspertiza mexanizmlarini rivojlantirish zarur. Shuningdek, raqamli texnologiyalardan foydalanish hisobot berish jarayonini samarali va interaktiv qilishga imkon yaratadi, bu esa jamoatchilikning faol ishtirokini ta’minlaydi hamda hisobdorlikni oshiradi. Bu yo‘nalishda amalga oshiriladigan islohotlar huquqiy madaniyatning oshishiga, davlat boshqaruvidagi shaffoflikning kuchayishiga va natijada huquqbuzarliklarning kamayishiga xizmat qiladi. Umuman olganda, mansabdor shaxslarning jamoatchilik oldida hisobot berish tartibini takomillashtirish — bu nafaqat qonun ustuvorligini ta’minlash, balki barqaror va adolatli jamiyat qurishda muhim omildir. Shu bois, ushbu jarayonni doimiy ravishda rivojlantirish va samaradorligini oshirish uchun huquqiy, ijtimoiy va texnologik choralarni ko‘rilishi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimov I.A. “Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch”. – Toshkent: Ma’naviyat, 2008. – 180 b.
2. Xalimov S. “Huquqbuzarliklar profilaktikasining huquqiy asoslari”. – Toshkent: Adolat, 2016. – 220 b.
3. Jo‘rayev A., Tursunov N. “Jamoatchilik nazorati va uning huquqiy mexanizmlari”. – Toshkent: Huquq, 2020. – 145 b.
4. Mamatqulov M. “Davlat boshqaruvida ochiqlik va hisobdorlik tamoyillari: nazariya va amaliyot”. // “Ijtimoiy fikr” ilmiy jurnali, 2021, №2, 45–53-betlar.
5. OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development). Government at a Glance 2021. Paris: OECD Publishing. DOI: <https://doi.org/10.1787/1c258f55-en>
6. UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime). Handbook on the Crime Prevention Guidelines. United Nations Publication, 2010.